

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

07.03.2023. Nr. 1-5/67

Ogres novada pašvaldība
ogredome@ogresnovads.lv

zināšanai:

**Biedrība “Ogres novada pilsoniskās sadarbības
un attīstības biedrība”**
onpsab@gmail.com

Par pulcēšanās brīvības nodrošināšanu

Publiski tika izskanējusi informācija par Ogres novada pašvaldības 2023.gada 22.februāra lēmumu aizliegt biedrības “Ogres novada pilsoniskās sadarbības un attīstības biedrība” (turpmāk – biedrība) plānoto sapulci, kas 2023.gada 23.februārī notiktu ar mērķi paust atbalstu Ogres vēstures un mākslas muzeja darbībai un tā darbiniekiem. Pieņemtais lēmums izraisīja dažādas diskusijas sabiedrībā, un biedrības pārstāvji vērsās pie tiesībsarga, lūdzot izvērtēt tā atbilstību cilvēktiesībām.

Lai gan pēc atkārtota pieteikuma iesniegšanas sapulces rīkošana tika atļauta, tomēr kopējā situācija rada bažas par veidu, kādā pašvaldības iedzīvotājiem tiek nodrošināta iespēja realizēt pulcēšanās brīvību.

Satversmes 103.pants noteic, ka valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulču un gājienu, kā arī piketu brīvību. Tādējādi nav šaubu, ka pulcēšanās brīvība, kas ietver arī sapulces, ir konstitucionāla ranga vērtība un attiecīgi arī īpaši aizsargājama.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pulcēšanās brīvība līdztekus biedrošanās brīvībai un vārda brīvībai pieder pie būtiskākajām personas politiskajām tiesībām. Personām ir subjektīvās tiesības piedalīties miermīlīgos gājienu, sapulcēs un piketos un brīvi paust savus uzskatus un viedokli. Pulcēšanās brīvība sekmē personas politiskās aktivitātes izpausmi valstī. Tā ir būtisks demokrātiskas sabiedrības elements, kas nodrošina sabiedrības iespēju ietekmēt politiskos procesus, tostarp arī kritizējot valsts varu un protestējot pret valsts rīcību. Īstenojot Satversmes 103.pantā paredzētās tiesības, personas var kopīgi apspriest nozīmīgas problēmas, izteikt atbalstu valsts īstenojamajai politikai vai arī to nosodīt. Pulcēšanās brīvība nodrošina personām iespēju darīt zināmu plašākai sabiedrībai savu viedokli vai uzskatus¹. Savukārt izpildvaras uzdevums ir nodrošināt efektīvu pulcēšanās brīvības īstenošanu praksē katrā konkrētā gadījumā. Tai ir pienākums nekavēt un nepamatoti neierobežot konkrētu pasākumu rīkošanu,

¹ Satversmes tiesas 2006.gada 23.novembra sprieduma lietā Nr.2006–03–0106 7.punkts

uzraudzīt sabiedrisko kārtību pasākuma laikā un nepieciešamības gadījumā aizsargāt pasākuma dalībniekus un nodrošināt netraucētu pasākuma norisi.²

Arī administratīvo tiesu praksē ir atzīts, ka pulcēšanās brīvības ietvaros valstij, kā arī citām sabiedrības grupām ar atšķirīgiem uzskatiem ir pienākums respektēt atsevišķu sabiedrības grupu paustos uzskatus un viedokli, tādējādi nodrošinot atšķirīgu viedokļu pastāvēšanu.³ Un demokrātiskā valstī personām ir tiesības brīvi izteikt savu viedokli par, viņuprāt, aktuālām problēmām arī gadījumā, ja tas nesakrīt ar valsts varas viedokli, tādējādi, pievēršot tam sabiedrības uzmanību.⁴ Atziņas par valsts un izpildvaras lomu šajā kontekstā viennozīmīgi attiecas arī uz pašvaldībām.

Pulcēšanās brīvību ir iespējams ierobežot, tomēr tam jānotiek saskaņā ar Satversmes 116.pantu. Proti, tas pieļaujams, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Turklāt šādam ierobežojumam jābūt noteiktam likumā, tam jākalpo leģitīma mērķa sasniegšanai un jāatbilst samērīguma principam – sabiedrības ieguvumam no šī ierobežojuma jābūt lielākam nekā indivīda interesēm nodarītajam kaitējumam.

Ogres novada pašvaldības lēmums Nr.2-5.1/436, ar kuru biedrībai tika aizliegts rīkot sapulci 2023.gada 23.februārī no plkst.18.00 līdz plkst.19.00 Ogrē, Brīvības ielā 36, pamatots ar likuma “Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” 15. panta pirmo, otro daļu un ceturto daļu, kā arī 15.¹ panta otro daļu. Lēmumā norādīts, ka pieteikums par sapulces rīkošanu iesniegts trīs darba dienas pirms plānotās sapulces datuma, tādējādi nokavējot likumā noteikto termiņu. Pašvaldības lēmumā norādīts, ka nav konstatēti objektīvi apstākļi, kāpēc netika ievērots likuma “Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” 13.panta otrajā daļā noteiktais termiņš.

Pašvaldība norāda, ka organizatori ir snieguši likumā noteikto informāciju un pievienojuši attiecīgos dokumentus, tomēr publiskajā telpā izplatītajā informācijā par sapulci, organizatori ir aicinājuši sapulces dalībniekus ierasties maskās. Šāda rīcība būtu pretrunā likuma “Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” 11.panta pirmās daļas 3.punktam, kas sapulču, gājienu un piketu dalībniekiem attiecīgā pasākuma laikā liedz slēpt savu seju zem maskas. Arī Valsts policijas un pašvaldības policijas pārstāvji, sniedzot viedokli pašvaldībai, ir norādījuši, ka šāda rīcība sapulces laikā nav pieļaujama. Tādējādi pašvaldība lēmumā secina, ka, tā kā sapulce plānota diennakts tumšajā laikā (no plkst.18.00 līdz plkst.19.00), bet dalībnieki tiekot aicināti ierasties maskās, pastāv bažas par sabiedrisko drošību sapulces laikā.

Šo divu apsvērumu dēļ sapulces rīkošana biedrībai tika aizliegta.

Saistībā ar apsvērumu par termiņa nokavējumu sapulces pieteikšanai ir jānorāda, ka attiecībā uz pamattiesību realizēšanu jāraugās, lai pieeja dažādu organizatorisko prasību izpildei nebūtu pārlieku formāla un netraucētu realizēt personas pamattiesības pēc būtības. Augstākā tiesa savā praksē ir atzinusi, ka likuma „Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” 13.panta otrajā daļā noteiktais 10 darba dienu termiņš nav prekluzīvs, bet ir indikatīvs (ar ieteikuma raksturu). Konkrētajā lietā tika analizēts jautājums par gājieniem, tomēr šīs atziņas vienlīdz attiecināmas arī uz sapulces rīkošanu, jo tie abi ir pulcēšanās veidi, ko paredz Satversmes 103.pants, un likumā to pieteikšanai ir noteikts viens termiņš. Proti, Augstākā tiesa ir norādījusi, ka likumā noteiktais termiņš nav tāds, kuru neievērojot, pasākuma rīkošana un arī iestādes sagatavošanās pasākuma nodrošināšanai būtu izslēgta un vairs nebūtu iespējama.

² Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 433.lapa

³ Augstākās tiesas 2017.gada 8.decembra sprieduma lietā Nr.SKA–380/2017 11.punkts

⁴ Administratīvās rajona tiesas 2022.gada 25.augusta sprieduma lietā Nr. A420247322 6.punkts.

Minētais termiņš būtu jāievēro, lai valsts iestādes varētu pienācīgi sagatavoties gājiena veiksmīgas norises nodrošināšanai vai arī pamatot, kāpēc attiecīgais gājiena nevar notikt, un gājiena organizētājiem būtu pietiekams laiks pārsūdzēt aizliegumu. Iestādei konkrētā gadījumā būtu jāizvērtē, vai pasākuma pieteikšanas termiņa nokavējums liedz sagatavoties pasākuma nodrošināšanai, nevis formāli jāatsaucas uz pieteikšanas termiņa nokavējumu. Likuma 13.panta otrajā daļā noteiktā termiņa neievērošana neatņem tiesības doties gājienā, bet sekas var būt tādas, ka gājiena dalībnieki nevar prasīt no iestādes, lai tā pilnībā nodrošinātu drošību un sabiedrisko kārtību gājiena laikā.⁵

Ogres pašvaldības lēmumā nav norādīts uz apstākļiem, kāpēc tieši konkrētajā gadījumā termiņa neievērošana varētu būt par iemeslu, lai sapulce tiktu aizliegta. Turklāt jāņem vērā, ka par sapulces organizēšanu pēc tam tika iesniegts vēl viens pieteikums, kas attiecīgi pašvaldībai deva vēl mazāku termiņu pirms plānotās sapulces norises, tomēr dienu vēlāk pašvaldība rada iespēju atļaut sapulces norisi.

Savukārt attiecībā uz bažām par sabiedrisko drošību, pašvaldība un policijas pārstāvji pamatoti ir norādījuši, ka aicinājumi par seju aizklāšanu ar maskām ir pretēji likumam. Tomēr, kā jau norādīts iepriekš, lai ierobežotu pamattiesību īstenošanu, nepietiek, ka šāds ierobežojums ir noteikts likumā. Papildus ir jāsaprot, kāds ir tā leģitīmais mērķis, vai ierobežojums kalpo šī mērķa sasniegšanai, kā arī, vai nav citu līdzekļu, lai šo leģitīmo mērķi sasniegtu vienlīdz efektīvi. Konkrētajā gadījumā pašvaldība ir secinājusi, ka pastāv bažas par sabiedriskās drošības ievērošanu, kā arī sniegusi vērtējumu, ka tās ieskatā sapulces mērķim atbilstošāks sapulces norises laiks būtu muzeja darba laikā.

Tomēr no lēmuma nav secināms ne tas, ka pašvaldība patiesi būtu izvērtējusi citus alternatīvus risinājumus, kas novērstu iespējamo sabiedriskās kārtības apdraudējumu, ne arī vērtējusi ierobežojuma samērīgumu. Nav arī analizēts, kas tieši informācijā par sapulci vai tās organizatoriem liecina, ka kaitējums, ko varētu radīt aicinājums ierasties maskās, nav novēršams. Piemēram, aicinot organizatorus informēt dalībniekus, ka šāda rīcība būtu pretēja likumam, vai pašai pašvaldībai izplatot šādu paziņojumu un izglītojot sabiedrību. Turklāt jebkurā publiskā pasākumā pastāv zināms risks, ka kādi sabiedriskās kārtības noteikumi var tikt pārkāpti (pat situācijās, kad iepriekš nekādas konkrētas indikācijas par to nav bijušas). Bet šādās situācijās policija ir tiesīga konstatēt pārkāpumu un atkarībā no tā smaguma pakāpes uzsākt vai nu administratīvā pārkāpuma procesu, vai kriminālprocesu. Attiecīgi, lai lemtu par pulcēšanās aizliegumu, drošības apdraudējumam jābūt patiešām ievērojamam, ko ar citiem līdzekļiem novērst nebūtu iespējams.

Šaubas par reāla apdraudējuma pastāvēšanu pastiprina arī tas, ka biedrībai, iesniedzot atkārtotu pieteikumu par sapulces organizēšanu sākotnēji plānotajā laikā, sapulce vairs netika aizliegta. Turklāt sapulce tika atļauta par spīti tam, ka otrajā reizē pieteikums tika iesniegts tikai vienu darbadienu pirms plānotā pasākuma un tādējādi pašvaldībai bija vēl mazāk laika to izvērtēt.

No jaunā Ogres novada pašvaldības lēmuma Nr.2-5.439, ar kuru pulcēšanās tika atļauta, secināms, ka galvenā atšķirība starp abiem lēmumiem bija tajā, ka pēc pirmā lēmuma pieņemšanas biedrība bija dzēsusi aicinājumu uz sapulci ierasties maskās. Pašvaldība arī norāda, ka plānotās sapulces rītā (2023.gada 23.februārī) telefoniski sazinājās ar biedrības pārstāvjiem, izrunājot minēto situāciju par masku nēsāšanu, kā arī lūdza iesniegt apliecinājumu, ka šis aicinājums dalībniekiem ir dzēsts un organizatori publicēs aicinājumu ievērot normatīvos aktus un attiekties no ierašanās maskās. No organizatoru puses tas tika

⁵ Sk. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 30.oktobra spriedumu lietā Nr.309/2012, pieejams www.at.gov.lv

izdarīts un attiecīgi pašvaldība nolēma sapulci atļaut. Ogres novada pašvaldības lēmumā Nr.2-5.439 arī tika ietverti dažādi nosacījumi, kas, tostarp, ietvēra atsauces uz likumā noteiktajiem ierobežojumiem pulcēšanās kontekstā (liegums slēpt sejas aiz maskām, apdraudēt sabiedrisko kārtību,liegums pasākuma laikā pie sevis turēt aizliegtas vielas, priekšmetus vai ieročus u.tml.). Kā arī vēlreiz biedrībai tika uzlikts par pienākumu publicēt atsaukumu aicinājumam uz sapulci ierasties maskās.

Šādi nosacījumi ir saprātīgi un būtībā tikai dublē likumā jau noteikto, bet nesamērīgi neierobežo Satversmē noteiktās tiesības brīvi pulcēties.

Tāpat ir ļoti pozitīvi vērtējama pašvaldības spēja pārskatīt savus pieņemtos lēmumus un, konstatējot nepilnības, savu nostāju mainīt. Tomēr šajā situācijā arī jāņem vērā, ka nostāja tika mainīta, nevis pēc pašvaldības iniciatīvas, atceļot sākotnējo lēmumu, bet gan pēc tam, kad biedrība pašvaldībā bija vērsusies atkārtoti, norādot, ka aizliegumā ir saskatāms mēģinājums ieviest cenzūru. Attiecīgi no lēmumiem arī nav saprotams, kāpēc jau sākotnēji nebija iespējams sazināties ar biedrību un aicināt no publiskajiem paziņojumiem izņemt rosinājumu ierasties maskās, kā tas tika darīts pēc tam.

Personu vēlme būt pilsoniski aktīviem un paust savu nostāju par pašvaldībā notiekošo ir uzteicama un veicināma. Savukārt pašvaldībai un tās amatpersonām publiskajā telpā būtu jāatturas no rīcības vai izteikumiem, kas šādas iniciatīvas nepamatoti ierobežo vai arī rada iespaidu, ka šāda nekonsekventa rīcība no pašvaldības var būt sagaidāma arī nākotnē. Tas attiecas arī uz situācijām, kad pašvaldība nepiekrīt pasākuma mērķim.

Signāli, ka pašvaldība var likt kādus šķēršļus tiesību īstenošanai, var atturēt citas, ne tik apņēmīgas personas no savu tiesību īstenošanas, un demokrātiskā sabiedrībā tas nav pieļaujams.

Tiesībsargs, protams, nevar iestāties pašvaldības vai tiesas vietā, vērtējot lēmuma pamatotību, un var pastāvēt situācijas, kur objektīvu apsvērumu dēļ pašvaldībai ir pārāk maz laika, lai izvērtētu iespējamo apdraudējumu sabiedriskajai kārtībai vai arī draudi ir tādi, kas nepieļauj pasākuma rīkošanu. Tomēr arī šādā situācijā personai būtu jābūt skaidri saprotamam, kāpēc tiek ierobežotas tās tiesības pulcēties, kā arī jārada pārliecība, ka pašvaldība ir pienācīgi izvērtējusi visus apstākļus un apsvērusi alternatīvas. Konkrētajā gadījumā no lēmuma tas nav secināms.

Tādējādi aicinu Ogres pašvaldību pievērst uzmanību šajā vēstulē paustajiem apsvērumiem un tos ņemt vērā citās līdzīgās situācijās.

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece

I. Piļāne

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu